

Dziedošās ainavas projekts

Iveta J.E. Stēlensa (*Yvette Staelens*)

Bērnmautās Universitāte, Pūla, Dorseta, Anglija, AK

KOPSAVILKUMS: Dziedošās ainavas (*Singing landscape*) projekta mērķis ir atkalapvienot ģimenes ar saviem dziedošajiem senčiem un sevišķi būtiski – veicināt aizmirstā nemateriālā kultūras mantojuma atrašanu. Šis raksts ir tapis Dziedošās ainavas projekta rezultātā un tā uzmanības centrā ir Somersetas Tautas mākslas karte, kas varētu noderēt kā paraugs citiem, kuri vēlas veicināt dziedāšanas vai citas nemateriālā kultūras mantojuma izpausmes kādā teritorijā.

1.attēls. Emma Overda pie savas mājas Langportā, Anglijā. Fotografējis Sesils Šārps (*Cecile Sharp*).

Nāc, dziedī, dziedī – es zinu, tu dziedī labi,
Es redzu, tev ir dziedāša seja (Fletcher, 1621)
(*Come sing now, sing: for I know thee sing well,*
I see ye have a singing face (Fletcher, 1621))

Mums visiem ir bijuši dziedoši senči. Dažiem no mums ir laimējies viņus pazīt, jo viņi ir mūsu vecāki vai vecvecāki, un viņi ir iemācījuši mums savas dziesmas. Taču daudzās kultūrās dziesmas nozīme sabiedrībā ir mazinājusies, dziedāšanas tradīcija ir vāja un, Anglijas gadījumā, saites ar pagātnes dziedošajām kopienām lielā mērā ir sarautas. Dziedošās ainavas projekts tiecas atkalapvienot ģimenes ar saviem dziedošajiem senčiem un sevišķi būtiski – veicināt vairumam Anglijas iedzīvotāju zudušā mantojuma atklāšanu.

Tautas mūzikas nemateriālais mantojums, kas vēsturiski veidojies kā mutvārdu tradīcijas materiālā fiksācija, joprojām ir viens no Anglijas kultūras lielajiem nezināmajiem. Materiālu vācēji kopš 1830. gadiem darbojās visai aizrautīgi, taču tikai 1880. gados Devonšīras garīdznieks Sabīns Bērings-Gūlds (*Sabine Baring-Gould*) izveidoja pirmo sistemātisko apjomīgo kolekciju par Dartmūras apvidu Anglijas rietumos

un 1889.-1891. gadā publicēja savākto materiālu četros „Rietumu dziesmu” sējumos. Pēc tam līdz 1914. gadam dažādi angļu tautas mūzikas vācēji savāca vairāk nekā 12 000 dziesmu no apmēram 2000 vīriem un sievietēm. Tomēr kopumā šīs kustības sākums nebija aktīvs. Tautas dziesmu biedrība netika nodibināta līdz pat 1898. gadam, un Bēringa-Gūlda metodes nerada sekotājus līdz Sesila Šārpa uzņākšanai uz skatuves 1903. gadā.

Šārps piedzima 1859. gadā. Viņa karjera mūzikā bija neievērojama, līdz 1903. gada augustā viņa draugs Viņa svētība Čārlzs Māsons (*Charles Marson*) uzaicināja viņu paciesties Hembridžā, Somersetā, un tur viņš izdzirdēja Māsona dārznieku Džonu Inglandu strādājot dziedam. Džons viņa vājumam deva pirmo tautas dziesmu, kura tika nosaukta „Mīlas sēklas” (Sharp & Marson 1904:7). Šārps bija atradis savas dzīves misiju un sadarbībā ar Māsonu nekavējoties uzsāka tautas dziesmu vākšanu. Tolaik Šārps dzīvoja Londonā un strādāja par mūzikas skolotāju, tāpēc turpmākos sešus gadus viņš gandrīz visu savu brīvo laiku pavadīja, vācot dziesmas Somersetā – tas aizņēma gandrīz ceturtdaļu visa laika un tam bez atlikuma tika ziedota viņa privātā un ģimenes dzīve. Šārps devās uz Somersetu 21 reizi, noklausījās 358 cilvēkus un laikposmā no 1904. līdz 1909. gadam publicēja piecus sējumus ar nosaukumu „Somersetas tautas dziesmas”. Tās kopā ar viņa sarakstīto teorētisko publikāciju „Angļu tautas dziesma – daži secinājumi” (1907) radīja pamatu viņa kā tautas mūzikas vācēja un zinātāja reputācijai (Sharp & Marson, 1904, 1905, 1906; Sharp 1907, 1908 and 1909). Līdz dzīves beigām 1924. gadā viņš bija savācis ap 5000 melodiju un publicējis vairāk nekā septiņdesmit sējumu. Viņš ir vienīgais angļu, vai pat britu, vācējs, kurš ir pielīdzināms tādiem Eiropas milžiem, kādi bija Bartoks (*Bartok*) un Kodalī (*Kodaly*).

Šārps bija ne tikai sava laika auglīgākais vācējs – viņš bija arī viens no rūpīgākajiem šī darba veicējiem. Viņš pārvietojās ar vilcienu un velosipēdu, un viņam palīdzēja draugi un paziņas, ieskaitot garīdzniekus un vietējos filantropus, kuri iepazīstināja viņu ar savas apkāmes dziedātājiem. Viņš pierakstīja dziesmas, ko dziedāja ceļa malā sastaptie vīri un sievietes un čigāni. Viņš izveidoja ciešas saites ar dziedātājiem, apmeklējot viņus atkārtoti viņu pašu mājās – piemēram, viņš apciemoja pusmāšas Lūsiju Vaitu un Luīzu Hūperi vairāk nekā divdesmit reizi. Viņš radīja uzticēšanos, atkārtoti tiekoties, iepriecinot ar dāvanām un fotografējot.

2.attēls. Džons Inglands Hembridžas mācītājmuižas dārzā Somersetā.

Šārps iemūžināja fotogrāfijās ap septiņdesmit Somersetas, bet vēl vairāk – neidentificētu, dziedātāju (skatīt 3.attēlu). Šīs fotogrāfijas tagad glabājas Angļu tautas deju un dziesmu biedrības (ATDDDB) Vona Viljamsa (*Vaughan Williams*) memoriālās bibliotēkas Sesila Šārpa namā Londonā. Šārpa galvenā motivācija bija nepieciešamība savākt vizuālo materiālu lekcijām, taču fotogrāfijas noderēja arī kā pateicības dāvanas dziedātājiem. Šārps reiz stāstījis par čigānu dziedātāju Betsiju Holandu – viņš nofotografējis viņu ar bērnu, un viņa bijusi dusmīga, saņemot fotogrāfiju (Karpeles 1967:41). Savā vēstulē Luīza Hūpere rakstīja, ka Šārps „ieradās manās mājās Ziemassvētku laikā un nofotografēja mūs pie Ziemassvētku vakariņu galda. Kad es Langportā apmeklēju viņa lekciju ar diapozitīvu demonstrējumu, tad ieraudzīju manas Ziemassvētku vakariņas attēlā uz sienas... „ (Fox Strangways & Karpeles 1933: 45). Šis tautas mūzikas vācējs rādīja sejas, lai gan cilvēki parasti cerēja dzirdēt tekstus un melodijas. Šī kombinācija pārvērtā jau tā iespaidīgo arhīva kolekciju nozīmīgā etnomuzikoloģiskā un sociāli vēsturiskā resursā.

Attēlu izpēte atklāj, ka Sesils Šārps lielu uzmanību pievērsis savu subjektu attēlu kompozīcijai, pārdomāti radot fotoattēlus, kas vēstīja kaut ko par dziedātāju dzīvi. Viņš panāca to dažādos veidos – palūdzot viņiem uzvilkt kādu raksturīgu apģērba gabalu, piemēram, priekšautu vai šalli, kas demonstrēja viņu sociālo šķiru, vai pozēt ar kādu sava amata rīku. Visbiežāk viņš fotografēja dziedātājus mājās, tādējādi fiksējams reti pieejamus 20. gadsimta sākuma zemnieku mājokļu interjerus.

3.attēls. Neidentificēta dziedātāja savās mājās.

Dažās fotogrāfijās izskatās, it kā cilvēki būtu pārsteigti darbā, piemēram, dārznieks Džons Inglands no Hembridžas (2.attēls) un Emma Overda no Langportas (1.attēls) savas mājas durvīs ar uzrotītām piedurknēm un putekļu lupatu rokās, vai Sūzena Viljamsa priekšautā, plecu lakatā un tradicionālajā no saules aizsargājošajā cepurītē, nesot pārtikas groziņu (4.attēls). Šī sistemātiskās vākšanas rezultātā iegūtā kolekcija apvienojumā ar iedarbīgajiem tēliem veido pamatdatus sekmīgai Somersetas tautas mākslas kartes izveidei.

4.attēls. Sūzena Viljamsa no Heizelberijas Plaknetas (*Haselbury Plucknett*).

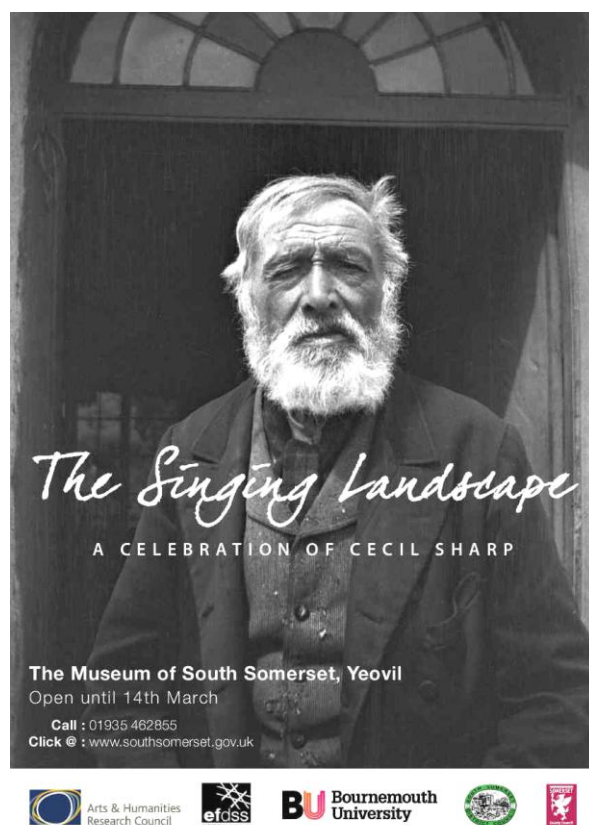
2003. gadā, simt gadu pēc Šārpa pirmā vākuma Somersetā, Grāfistes Muzeju dienests piekrita idejai iekļaut vietējo tautas mākslas mantojumu tūrisma karšu sērijā, kuru Grāfistes padome sāka izdot 2001. gadā. Šīs tematiskās publikācijas jau bija aptvērušas Somersetas sidra un ābolu sulas ražotājus (Crowden, 2001), vietējos amatniekus (Marchant 2002) un vītolu rūpniecisko izmantošanu (Lynch 2003). To mērķis pirmām kārtām bija veicināt vietējo ekonomiku. Šīs kartes tika veidotas krāsainas un salokāmas, un tās tika izplatītas bez maksas. Somersetas Tautas mākslas kartes gatavošanas darbi tika pabeigti, kā plānots, 2006. gada janvārī, un karte tika publicēta tā paša gada septembrī. Tās saturu izstrādāja CJ Bīrmens (*C J Bearman*) un Iveta Steilensa, bet izdošanu finansiāli atbalstīja Somersetas Grāfistes padome un Marka Fiča (*Marc Fitch*) fonds. Kartē ir iekļauti Šārpa biogrāfiskie dati un fotoattēli, kuros redzams Šārps, viņa līdzstrādnieki un dziedātāji, kā arī klasiskās un tautas mūzikas saistība un nozīmīgi datumi. Taču vissvarīgākais – tajā ir uzskaitīti visi zināmie Sesila Šārpa apciemotie tautas dziesminieki, norādot viņu dzīves vietu un pirmā apciemojuma datumu. Kartes otrajā pusē ir informācija par tautas mākslas gadu Somersetā. Tā ietver seno tradīciju un ar tām saistīto mūsdienu pasākumu kalendāru, kā arī tautas mākslas organizāciju un aktivitāšu sarakstu tiem, kuri varētu vēlēties iesaistīties kādā tautas mūzikas klubā, festivālā, danču klubā, vietējā korī vai kustību teātrī. Karte, kas kalpo gan izglītojošiem, gan tūrisma mērķiem, tika izdota 20 000 eksemplāros. Vismaz kvantitātes ziņā, šis ir vispubliskākais un vislielāko atsaucību guvušais tautas mākslas aktualizēšanas pasākums mūsdienās. Tas radīja nozīmīgu mēdiju interesi – balstoties uz Grāfistes padomes mārketinga vadītāja teikto, par šo tēmu tika saņemts visvairāk preses pārstāvju jautājumu (autore komentārs).

Tautas mākslas kartes veidošanā ieguldītais pētniecības darbs atspoguļojās kultūras dzīvē ļoti pozitīvi, un, kā jau tika paredzēts, tas sasaistījās ar plašāku sociālo tendenci – cilvēku interesi par saviem senčiem. Lielbritānijā aktivizējas dzimtas vēstures pētīšana. Pateicoties interneta pieejamībai, šis ir vispiemērotākais laiks savu priekšgājēju atrašanai un dzimtas koku veidošanai. Dzimtas vēstures biedrību federācijas dalībnieku skaits jau

pārsniedz 200 biedrību. Individuālajiem dzimtu pētniekiem ir pieejamas speciālās mājaslapas, piemēram, ukgenealogy.co.uk vai ancestors.co.uk, kuras apgalvo, ka tajās ir apkopota visbagātīgākā Apvienotās Karalistes dzimtu ierakstu kolekcija internetā. Arī vietējo arhīvu kolekcijas kļūst arvien pieejamākas, pateicoties to digitalizēšanai un ievietošanai internetā. Savukārt, sabiedriskā sektora institūcijas un valsts resori, tai skaitā Nacionālais arhīvs, Valsts Kara laika apbedījumu vietu komisija un Skotijas Galvenais reģistrs, ir radījuši tiešsaistes „vienas pieturas aģentūru”, lai vienkāršotu specifisku ierakstu meklēšanas procedūru (familyrecords.gov.uk). Turklāt, mēdiju produkts ir arī BBC populārā programma „Kā tev liekas, kas tu esi?”, kurā sabiedrībā zināmi cilvēki meklē savus senčus. Šis šovs tika uzsākts 2004. gadā, un tā raidījumus vēro ap seši miljoni skatītāju. Tautas mākslas kartes veidošanas galvenā doma bija sasaistīt to ar cilvēku interesi par dzimtas vēsturi, un šīs idejas sekmes apliecina fakts, ka karte jau ir tikusi iespiesta atkārtoti, lai apmierinātu pieprasījumu.

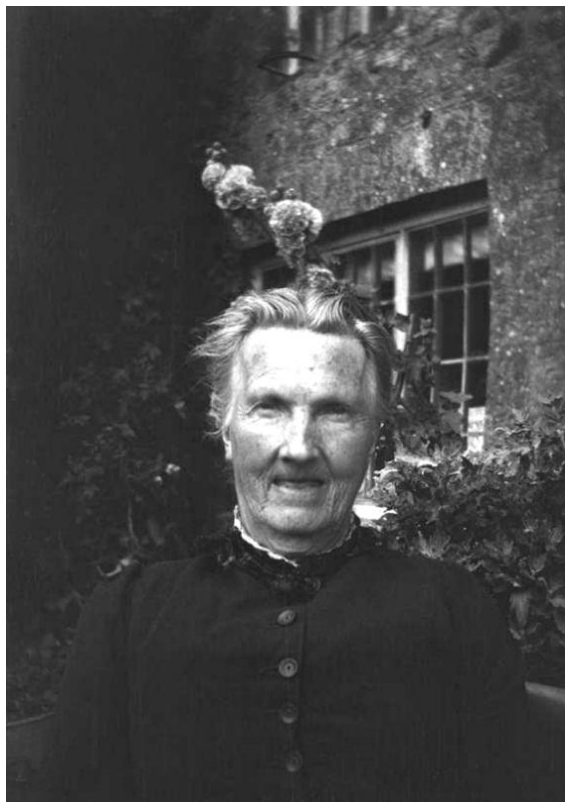
Somersetas Tautas mākslas kartes pozitīvo ietekmi nodrošināja dibinājums, kurš 2008. gadā saņēma Mākslas un humanitāro zinātņu pētniecības padomes (*Arts and Humanities Research Council*) Zināšanu tālāknodošanas stipendiju (*Knowledge Transfer Fellowship*). Tā rezultātā tapušā projekta „Dziedošā ainava” ietvaros tika kartēta tautas māksla arī Hempšīras un Glosteršīras grāfistēs un izstrādāta izstāžu un prezentāciju programma Somersetas iedzīvotāju kopības apziņas padziļināšanai. Projektā darbojas trīs vietējie arhīvu un muzeju dienesti, un tie visi vēlas pilnveidot savu darbu nemateriālā kultūras mantojuma sfērā.

Somersetā nozīmīgākais projekta rezultāts ir ceļojošā izstāde „Dziedošā ainava – Sesila Šārpa godināšana”. To paredzēts eksponēt sešās grāfistes vietās 2009.-2010.gadā. Tajā ir ap piecdesmit dziedātāju fotogrāfiju.

5.attēls. Izstādes plakāts, kurā attēlots dziedātājs Vijams Vūlijs no Overstovejas (*Over Stowey*)

Bez tam, izstādes eksponēšanas sešās vietās ir plānotas arī interaktīvas dziedošas lekcijas, kurās tiks veicināta auditorijas līdzdalība. Lekcijas tiks pielāgotas katras vietas specifikai, stāstot par Sesila Šārpa sadarbību ar vietējiem dziedātājiem. Pirmā dziedošā lekcija notika 2009. gada 21. martā Somersetas pagastā *Bishop's Lydeard*. Tajā piedalījās ap simt cilvēku. Starp viņiem bija arī Gerijs Mogs, dziedātājas Elizabetes Mogas (6.attēls) pēctecis, kurš dalījās atmiņās par savu dzimtu, pastāstot arī par Elizabetes aizraušanos ar šņaucamo tabaku.

6.attēls. Elizabete Moga no Holfordas.

Nākamajos posmos paredzēta Glosteršīras Tautas mākslas kartes iespiešana sadarbībā ar Glosteras Tautas mākslas muzeju – tā tiks izdota 2009.gada rudenī – un Hempšīras Tautas mākslas kartes sastādīšana – tai jāiznāk 2010.gada janvārī. Šīs kartes veidošanā iesaistīsies arī Grāfistes Muzeju un arhīvu dienesta darbinieki, radot un eksponējot ceļojošo izstādi par tēmu „Hempšīras tautas māksla”.

Vai Tautas mākslas kartes ideju var piemērot arī citām tēmām? Droši vien ir vērts paanalizēt tās veiksmes faktoros, lai atbildētu uz šo jautājumu. Tos var raksturot kā vizuālo izpausmju un uz unikāla arhīva bāzes veikta pamatīga akadēmiskā darba rezultātu apvienojumu (Bearman 2000, 2001). Neapšaubāmi, Sesila Šārpa fotogrāfijas ir šo karšu vispievilcīgākais elements, taču Vona Viljamsa Memoriālās bibliotēkas bibliotekāra Malkolma Teilora (*Malcolm Taylor*) atbalsts un kartes izdošana nebūtu iespējama bez Angļu tautas deju un dziesmu biedrības atļaujas izmantot dziedātāju fotogrāfijas. Karte ir pieejama bez maksas, tāpēc sākotnēji to var kļūdaini uztvert par tūristiem domātu reklāmas lapu, taču, karti atverot, tā atklāj nozīmīgu, pamatīgā izpētē balstītu saturu, kas liek šo karti saglabāt. Rakstības stils nav akadēmisks un informācija ir interesanti sakārtota, atsedzot šādas tēmas: Desmit populārākās tautas dziesmas; 400 gadu ilgā tautas dziesmu vēsture;

Klasiskā tautas māksla; Kas bija Sesils Šārps? Dziedātājiem veltītās nodaļas nosaukums ir „Vai tavi senči dziedāja?” Tajā ievietots vairāk nekā 300 Somersetas dzimtu uzvārdu saraksts, kurā iedziļinās pat tie, kuriem nekas nav zināms par savu saikni ar Somersetu.

Dziedošās ainavas projekts patlaban pievērsies tautas mūzikai Anglijas rietumos, konkrēti, Glosteršīras, Hempšīras un Somersetas grāfistēs. Taču šis pētījums aptver arī Dorsetu, Devonu, Kornvolu un Herefordšīru. Tautas mākslas kartēšana varētu aptvert visu Angliju (vai pat visas Britu salas) un kalpot tiklab kā akadēmiskais potenciāls, tā populistisks materiāls. Viens no visvairāk debatējamiem jautājumiem tautas mūzikas izpētē ir tas, cik lielā mērā iespiestais materiāls, īpaši dziesmu lapas, kuru formāts zināms ar nosaukumu „skrejlapas”, ietekmējušas tautas dziesmu. Nacionālā tautas mākslas karte varētu parādīt tautas dziesmu izpildītāju koncentrāciju saistībā ar zināmajiem dziesmu „skrejlapu” iespiešanas centriem. Šim projektam ir arī starptautiska nozīme. Periods starp 1830.un 1914.gadu, tieši tas laiks, kad tika vāktas tautas dziesmas, bija arī masu emigrācijas laiks. Daži tautas dziesmu izpildītāji, piemēram, Džons Inglands, ir emigrējuši (Džons Inglands pārcēlās uz Kanādu 1912.gadā). Tautas dziesmu un to izpildītāju pētīšana Jaunajā pasaulē un Austrālāzijā varētu atklāt negaidītas kultūras identitātes. Vienu no Bērmāna (C. J. Bearman) esejām sauc “Kas bija tauta?” Šis jautājums ir tikpat pamatots, kā prasīt „Kas bija ņūfaundlendieši?” vai „Kas bija austrālieši?”

Es gribētu nobeigt ar personisku piezīmi. Tautas mākslas kartes ir iespaidīgs pētniecības līdzeklis trīsgājienu zināšanu apmaiņas procesā. Tās var kalpot arī kā jauns navigācijas līdzeklis. Maniem ceļojumiem pa Somersetu tagad ir jauns nozīmes slānis – tās vietu nosaukumi nes līdzī dziedātāju vārdus, sejas un dziesmas. Somersetas Tautas mākslas karte, kas atjaunoja saiti ar aizmirsto tautas dziesmu nemateriālo kultūras mantojumu, tagad ir kļuvusi par atmiņas karti, pavisam noteikti – par vietu, kur mājo vislieliskākais mantojums.

PATEICĪBA

Fotogrāfijas ir reproducētas ar Angļu Tautas deju un dziesmu biedrības Vona Viljamsa Memoriālās bibliotēkas Londonā atļauju.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Bearman, C.J. 2000. Who Were the Folk? The Demography of Cecil Sharp's Somerset Folk. *The Historical Journal*, 43, 751-775

Bearman, C. J. 2001. *The English Folk Music Movement, 1898-1914*, Ph.D. thesis submitted to the University of Hull, (copy in the Vaughan Williams Memorial Library, Cecil Sharp House, London).

Crowden, J. 2001. *Somerset Cider and Apple Juice- a guide to orchards and cider makers*. Taunton: Somerset County Council.

Fletcher, J.1621. *The Wild-Goose Chase* (performed 1621) act 2, sc.2.

Fox Strangways, A. H. and Karpeles, M. 1933. *Cecil Sharp*, London: Oxford University Press.

- Karpeles, M. 1967. *Cecil Sharp – his life and work*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lynch, K. 2003. *Somerset Willow – past and present*. Taunton: Somerset County Council
- Marchant, R. 2002. *The Somerset Craft Map*. Taunton: Somerset County Council.
- Sharp, C. J. & Marson, C. L. 1904. *Folk Songs from Somerset*, (first series). London: Simpkin, Marshall & Co.
- Sharp, C. J. & Marson, C. L. 1905. *Folk Songs from Somerset*, (second series). London: Simpkin, Marshall & Co.
- Sharp, C. J. & Marson, C. L. 1906. *Folk Songs from Somerset*, (third series). London: Simpkin, Marshall & Co.
- Sharp, C. J. 1907. *English Folk Song: Some Conclusions*. Taunton: Barnicott & Pearce
- Sharp, C. J. 1908. *Folk Songs from Somerset*, (fourth series). London: Simpkin, Marshall & Co.
- Sharp, C. J. 1909. *Folk Songs from Somerset*, (fifth series). London: Simpkin, Marshall & Co.